

INBRENG VERSLAG VAN EEN SCHRIFTELIJK OVERLEG

In de vaste commissie voor Volksgezondheid, Welzijn en Sport bestond er bij enkele fracties behoefte een aantal vragen en opmerkingen voor te leggen aan de Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport over de brief van 27 mei 2016 inzake Kabinetsreactie op het rapport «Onderzoek naar speciaal kweken» over het speciaal tot stand brengen van embryo's voor wetenschappelijk onderzoek (Kamerstuk 29 323, nr. 101).

De voorzitter van de commissie,
Lodders

Adjunct-griffier van de commissie,
Sjerp

Inhoudsopgave

- I. Vragen en opmerkingen vanuit de fracties
- II. Reactie van de Minister

I. Vragen en opmerkingen vanuit de fracties

Vragen en opmerkingen van de VVD-fractie

De leden van de VVD-fractie hebben met veel belangstelling kennisgenomen van de kabinetsreactie op het rapport «Onderzoek naar speciaal kweken». Zij hebben hierover nog enkele opmerkingen en een vraag. De leden van de VVD-fractie merken op uit de reactie van de Minister dat zij het van belang acht dat Nederlandse onderzoekers in de gelegenheid zijn aan onderzoek en de ontwikkeling van de klinische toepassingen bij te dragen. Ook als Nederlandse wetenschappers dit onderzoek niet zelf uitvoeren, maar collega's in het buitenland, is het volgens de Minister van belang dat artsen zich de techniek vroegtijdig eigen kunnen maken om een hoge kwaliteit van zorg te kunnen garanderen. Deze leden steunen de Minister in het standpunt perspectief te willen bieden op het krijgen van gezonde kinderen aan mensen die vaak al veel leed te verwerken hebben gehad door een eigen ziektegeschiedenis of ongewenste kinderloosheid en hun kinderen dit leed willen besparen. De leden van de VVD-fractie stellen vast dat de Minister een keuze maakt voor drie concrete klinische toepassingen. Zij vragen de Minister of zij inzicht kan geven in welke ontwikkelingen naar haar mening nodig zijn om ander onderzoek op het gebied van transplantatiegeneeskunde en fundamenteel onderzoek ook in Nederland te laten plaatsvinden waar het gaat om onderzoek dat op dit moment in andere landen binnen de Europese Unie reeds is toegestaan.

Vragen en opmerkingen van de PvdA-fractie

De leden van de PvdA-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van de kabinetsreactie op het rapport «Onderzoek naar speciaal kweken» over het speciaal tot stand brengen van embryo's voor wetenschappelijk onderzoek.

Bij de totstandkoming van de Embryowet in 2002 is een balans gevonden tussen aan de ene kant de menselijke waardigheid en respect voor menselijk leven en aan de andere kant belangrijke waarden, zoals welzijn van het toekomstig kind, genezing van ziekten en het bevorderen van gezondheid en welzijn van onvruchtbare paren. Het respect voor menselijk leven noopt in beginsel tot terughoudendheid bij het gebruik van embryo's voor onderzoeksdoeleinden. Anderzijds kunnen de genoemde andere belangen gebruik van embryo's voor onderzoek toch rechtvaardigen. De leden van de PvdA-fractie vinden mede gezien het rapport «Onderzoek naar speciaal kweken» daarom dat het volledig loslaten van het verbod embryo's te maken anders dan voor een beoogde zwangerschap nog niet aan de orde. Een algeheel verbod doet evenwel geen recht aan de reële kansen om gezondheidswinst voor patiënten te bereiken of om perspectief te bieden aan mensen op het krijgen van gezonde kinderen. Genoemde leden hechten waarde aan de ontwikkelingen die perspectief bieden voor onvruchtbare paren en voor paren die het risico lopen ernstige aandoeningen aan hun nageslacht door te geven. Deze leden hebben we nog enkele vragen en opmerkingen.

Ten eerste de eerste toepassing, behandeling van onvruchtbaarheid met ingevroren en buiten het lichaam gerijpt weefsel. De Minister geeft aan dat het nodig is onderzoek te doen naar rijping van ingevroren weefsel om mensen een perspectief te kunnen bieden op het zelf krijgen van kinderen en de veiligheid van de techniek te waarborgen. De Minister geeft aan dat het onderzoek zich nu in een fase bevindt dat het tot stand brengen van embryo's relevant is. Kan de Minister nader specificeren

waarom daar nu sprake van is? Waar blijkt volgens haar precies uit dat wanneer dergelijk onderzoek mogelijk wordt, klinische toepassing op korte termijn in het verschiet ligt?

De tweede toepassing betreft het gebruik van geslachtscellen uit stamcellen. De Minister geeft aan dat voor dit soort onderzoek het verbod embryo's te maken anders dan voor een beoogde zwangerschap pas op termijn belemmerend is voor de klinische toepassing. Uit het rapport blijkt dat klinische toepassingen niet binnen tien tot twintig jaar te verwachten zijn. De Minister geeft aan dat het huidige verbod onderzoek op de middellange termijn in de weg staat.

De leden van de PvdA-fractie willen graag van de Minister weten waarom zij van mening is dat het verbod voor de tweede toepassing, voornoemde feiten meegenomen, toch nu aanpassing verdient onder invloed van nieuwe ontwikkelingen? Hoe verhoudt dit zich met het feit dat de Minister dat aanpassing onder strikte condities moet geschieden om op die manier ruimte te bieden aan de ontwikkeling van belangrijke klinische toepassingen?

De leden van de PvdA-fractie vinden het gezien het rapport «Onderzoek naar speciaal kweken» raadzaam om het verbod embryo's te maken anders dan voor een beoogde zwangerschap aan te passen ten aanzien van mitochondriale donatie. Deze kan enkel worden ontwikkeld met behulp van daartoe tot stand gebrachte embryo's. Mitochondriale erfelijke aandoeningen worden door de moeder overgedragen op haar kinderen. Het betreft aandoeningen die meestal ernstige en soms levensbedreigende ziektes waarvoor op dit moment niet of nauwelijks behandelingen zijn. Met mitochondriale donatie kan overdracht van deze ziekten worden voorkomen, zonder dat daar sprake is van selectie op, of wijziging van andere eigenschappen, zoals uiterlijke kenmerken. Voor deze vorm van donatie is eerst nog wetenschappelijk onderzoek nodig om de functionaliteit, gezondheid en kwaliteit van klinische toepassing te waarborgen. Waarvoor gezien de ernst van de ziekten terecht de Embryowet wordt aangepast nu dit onderzoek zich in een fase bevindt waarin het tot stand brengen van embryo's relevant is. Wel vragen de leden van de PvdA-fractie wat voor gevolgen mitochondriale donatie meebrengen nu de kerncel van een eicel van de wensmoeder geplaatst in een ontkernde eicel van een donor met gezonde mitochondriën. Hoe zit met de biologische en familierechtelijke verwantschap van een kind dat via mitochondriale donatie ter wereld komt verwekt?

Voorts verwijst de Minister naar het Verenigd Koninkrijk. Kan de Minister aangeven op welk punt het Verenigd Koninkrijk de wetgeving ten aanzien van onderzoek naar mitochondriale donatie heeft aangepast en waarin die van het voorliggende voorstel verschilt?

De Minister geeft zonder verdere onderbouwing aan dat momenteel ander onderzoek zoals onderzoek naar transplantatiegeneeskunde nu nog uitgesloten blijft. Kan de Minister aangeven waarom zij daarvoor kiest, daarbij meegewogen dat jaarlijst nog steeds meer dan honderd mensen sterven door het tekort aan donororganen?

Genoemde leden hebben ook nog vragen over de (potentiële) donoren. De Minister geeft aan dat zij goed worden begeleid, adequaat worden geïnformeerd en expliciet toestemming geven voor het gebruik van gedoneerde geslachtscellen voor het tot stand brengen van embryo's voor onderzoek. Op welke wijze worden (potentiële) donoren goed begeleid en adequaat geïnformeerd? De Minister geeft aan dat gezien het verkrijgen van eicellen een invasieve ingreep is, donatie door vrouwen extra aandacht verdient. Hoe wordt daar momenteel invulling aan gegeven? Op welke wijze wordt het Modelreglement bij de Embryowet op dit punt aangepast? Wanneer kunnen we de uitkomsten van het onderzoek van ZonMw naar de psychosociale sociale aspecten van eiceldonatie verwachten?

Vragen en opmerkingen van de SP-fractie

De leden van de SP-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van de kabinetsreactie op het rapport «Onderzoek naar speciaal kweken» en het beleidstandpunt dat wordt ingenomen. Deze leden hebben hierover nog de volgende vragen en opmerkingen.

Bij de totstandkoming van de Embryowet is een balans gevonden tussen menselijke waardigheid en respect voor menselijk leven aan de ene kant en aan de andere kant belangrijke waarden als welzijn van het toekomstig kind, genezing van zieken en het bevorderen van gezondheid en welzijn van onvruchtbare paren. Deze balans is ingewikkeld maar essentieel, de leden van de SP-fractie vinden dan ook dat deze balans zoveel als mogelijk in evenwicht moet blijven.

De belemmeringen die worden veroorzaakt door de huidige regels zijn echter evident en staan belangrijk onderzoek in de weg, bijvoorbeeld onderzoek dat zich richt op genezing van bepaalde zieken en het bevorderen van gezondheid en welzijn van onvruchtbare paren. In de beoordeling en toetsing van wetten en andere voorstellen staan voor de leden van de SP-fractie een aantal kernwaarden centraal, namelijk het bevorderen van de menselijke waardigheid, het erkennen van de gelijkwaardigheid van mensen, en het besef van solidariteit. Genoemde leden zijn van mening dat deze waarden niet aangetast worden met dit voorstel. Maar zij lezen in de brief dat er in andere landen minder regels gelden voor het tot stand brengen van embryo's voor onderzoek. Al vinden deze leden het belangrijk het wetenschappelijk niveau op een hoog pijl te houden, zij vinden dat de positie van Nederland als het gaat om dit onderzoek niet het doorslaggevende argument mag en kan zijn. De leden van de SP-fractie vragen daarom wat het doorslaggevende argument/de doorslaggevende argumenten zijn om er nu voor te kiezen de wetgeving aan te passen als het gaat om het speciaal tot stand brengen van embryo's voor wetenschappelijk onderzoek. Waarom meent de Minister dat er meer ruimte moet zijn en waarom is zij van mening dat dit het juiste moment is voor een dergelijke ingrijpende wijziging?

Dat de Minister niet van plan is om het verbod volledig los te laten, vinden de leden van de SP-fractie zeer verstandig. Een nee-tenzij beleid lijkt daarin volgens deze leden de juiste keuze te zijn. Dit brengt echter met zich mee, zo constateren genoemde leden, dat alle onderzoeksvoorstellen op dit terrein zorgvuldig en consequent getoetst moeten worden door de Centrale Commissie Mensgebonden Onderzoek (de CCMO). Dit betekent wederom een extra taak/nieuw thema voor de CCMO. Is de CCMO hierop toe gericht qua capaciteit en expertise?

De leden van de SP-fractie begrijpen dat er een aantal voorwaarden zijn opgesteld op basis waarvan de CCMO de onderzoeken moet gaan beoordelen. Allereerst moet onderzoek direct relevant zijn voor klinische toepassing, daarmee zijn transplantatiegeneeskunde en fundamenteel onderzoek nog uitgesloten op dit moment. Genoemde leden constateren dat er specifiek wordt aangegeven dat dit type onderzoek «nu nog» uitgesloten is, kan nader worden toegelicht wat hiermee bedoeld wordt? Wordt er bijvoorbeeld al aan een termijn gedacht waarop wederom verdere verbreding doorgevoerd wordt of ter discussie zal worden gesteld? Waar hangt het precies vanaf of er (op termijn) voor een verdere uitbreiding wordt gekozen? Maar met name het vierde criteria waaraan de CCMO het onderzoeksvoorstel moet toetsen «te het medisch doel en de daaraan gekoppelde opzet van het onderzoek staan in redelijke verhouding tot de bezwaren van het speciaal voor onderzoek tot stand brengen van embryo's» roept bij de leden van de SP-fractie nog vragen op. Op basis waarvan weegt de CCMO het medische doel? Er zal altijd sprake zijn van maatwerk, maar dit heeft ook een wat willekeurig aspect in zich. Welke medische doelen zijn wel acceptabel, welke niet en hoe wordt beoordeeld waar die grens ligt? Er wordt een opsomming gegeven van

aandoeningen waaraan gedacht wordt, maar in hoeverre is deze lijst limitatief? Ook wordt aangegeven dat artsen de afweging moeten blijven maken tussen belangen van kennisvermeerdering en de bescherming van menselijke waardigheid. De leden van de SP-fractie vragen hierbij in hoeverre een arts hierin daadwerkelijk een afweging kan maken, het is toch de CCMO die onderzoeksvoorstellen uit de medische wereld goedkeurt of afkeurt op basis van hun kennis en de wet?

Er wordt voor gekozen om de grens van de embryo-ontwikkeling buiten het lichaam op 14 dagen te leggen. Kan worden toegelicht waarom precies deze grens is gekozen en hoe hierop wordt gecontroleerd?

Een goede informatievoorziening is essentieel als het gaat om het kweken van embryo's voor onderzoek. (Potentiële) donoren moeten absoluut goed voorgelicht worden, zij moeten goed kunnen beoordelen waarvoor zij toestemming geven, oftewel zijn moeten een geïnformeerde keuze kunnen maken. Er is daarom onderzoek uitgezet naar de psychosociale aspecten van eiceldonatie, zo lezen de leden van de SP-fractie. Wanneer zijn de resultaten van dit onderzoek bekend en worden deze resultaten afgewacht voordat er eventueel wordt overgegaan op het toestaan van dit type wetenschappelijk onderzoek?

Tenslotte vragen genoemde leden welke partijen er precies hebben meegedacht en meegeschreven aan het nu voorliggende voorstel. Kan per partij worden aangegeven wat de inbreng was, en wat zij als positieve dan wel negatieve effecten van het voorstel zien?

Vragen en opmerkingen van de CDA-fractie

De leden van de CDA-fractie hebben kennisgenomen van het voornemen van de Minister om de Embryowet te verruimen. Deze leden hebben hierbij enkele vragen en opmerkingen.

De leden van de CDA-fractie vragen de Minister of zij van mening is dat er geen alternatieven zijn voor het kweken van onderzoekembryo's. Klopt het dat in de nabije toekomst stamcellen van volwassenen beschikbaar komen voor onderzoek? Als dat het geval is, is de voorgestelde wetswijziging dan nog nodig?

De Minister schrijft dat onderzoek direct relevant zal moeten zijn voor klinische toepassing, en dat daarmee fundamenteel onderzoek op onderzoekembryo's blijft uitgesloten. De leden van de CDA-fractie vragen echter of onderzoek met klinische toepassing niet een wel heel ruim begrip is. Hoe zal worden afgebakend wat klinisch relevant onderzoek is? Is het niet al te makkelijk om ook van fundamenteel onderzoek te stellen dat het klinische relevant is? Op welke wijze is de Minister van plan fundamenteel onderzoek met onderzoekembryo's onmogelijk te maken? De leden van de CDA-fractie lezen dat de Minister via ZonMw onderzoek heeft uitgezet naar de psychosociale aspecten van eiceldonatie. Deze leden vragen wat de exacte onderzoekopdracht van dit onderzoek is. Wordt bijvoorbeeld ook onderzocht of de opheffing van het verbod leidt tot meer druk op vrouwen om het ingrijpende traject van eiceldonatie in te gaan? De leden van de CDA-fractie vragen daarnaast wanneer de uitkomsten van dit onderzoek verwacht worden. Deze leden vragen tevens waarom de uitkomsten van dit onderzoek niet zijn afgewacht voordat de Minister met het voorliggende kabinetsstandpunt is gekomen. Kunnen uitkomsten van het onderzoek nog leiden tot een heroverweging van het kabinetsstandpunt? Zo nee, waarom niet?

De leden van de CDA-fractie vragen wat de planning is rond de wijziging van de Embryowet. Wanneer verwacht de Minister dat het wetsvoorstel aan de Kamer wordt verzonden?

Vragen en opmerkingen van de D66-fractie

De leden van de D66-fractie hebben met interesse kennisgenomen van de reactie van de Minister op het rapport «Onderzoek naar speciaal kweken» over het speciaal tot stand brengen van embryo's voor wetenschappelijk onderzoek. Deze leden achten het van groot belang dat er meer ruimte komt voor onderzoek naar relevante medisch-wetenschappelijke ontwikkelingen. Zij zien de voorgestelde aanpassing van het verbod (artikel 24a) dan ook als een stap in de goede richting, maar hebben hierover nog wel enkele vragen.

De leden van de D66-fractie lezen dat uit het onderzoek speciaal kweken blijkt dat de huidige regels belemmeringen veroorzaken. Graag ontvangen zij een overzicht van de onderzoeken die op korte of lange termijn kunnen worden belemmerd door de huidige regelgeving. Voorts lezen deze leden dat in het rapport drie concrete klinische toepassingen genoemd worden die nu niet verder kunnen worden ontwikkeld doordat het onmogelijk is om embryo's tot stand te brengen voor het benodigde onderzoek. Het gaat om behandeling van onvruchtbaarheid met ingevroren en buiten het lichaam gerijpt weefsel, behandeling van onvruchtbaarheid met uit stamcellen verkregen geslachtscellen en voorkoming van mitochondriale aandoeningen met behulp van mitochondriale donatie. Deze leden zijn verheugd dat de Minister hier verder onderzoek naar mogelijk wil maken. Onvruchtbaarheid kan immers veel leed veroorzaken, en mitochondriale aandoeningen kunnen leiden tot ernstige ziekten en beperkingen, zoals neurologische aandoeningen, blindheid en ontwikkelingsachterstanden. De leden van de D66-fractie constateren dat er in landen als het Verenigd Koninkrijk, België, Zweden, de Verenigde Staten en Japan minder beperkingen gelden voor het tot stand brengen van embryo's voor onderzoek. Kan de Minister toelichten om welk onderzoek dit gaat? Gaat het hierbij ook om onderzoek dat, ook met de voorgestelde aanpassing, nog steeds onmogelijk blijft in Nederland?

De leden van de D66-fractie vragen waarom er specifiek voor is gekozen alleen onderzoek dat direct relevant is voor klinische toepassing toe te staan? Zo lezen deze leden dat het speciaal kweken van embryo's voor transplantatiegeneeskunde en fundamenteel onderzoek nog steeds uitgesloten blijft. Graag krijgen deze leden hierop een uitgebreide toelichting. Er is in Nederland immers een ernstig tekort aan organen voor transplantatie. Moeten dan niet alle mogelijkheden worden aangegrepen om onderzoek en innovatie op dit terrein mogelijk te maken? Ook willen deze leden weten of het uitsluiten van de mogelijkheden van het kweken voor fundamenteel onderzoek, er niet toe leidt dat Nederlandse onderzoekers belangrijke vaardigheden niet kunnen ontwikkelen, waar onderzoekers in het buitenland hier wel ervaring mee op doen. Voorts vragen zij of de wet zelf al niet voldoende waarborgen biedt om er voor te zorgen dat alleen relevant onderzoek, waarvan de resultaten niet op een andere manier bereikt kunnen worden, te laten plaatsvinden. Alle voorstellen voor onderzoek met embryo's moeten immers worden beoordeeld door de Centrale Commissie Mensgebonden Onderzoek (CCMO), die dit als voorwaarde stelt.

Deze leden vragen tot slot om een uitgebreide toelichting waarom er gekozen is voor een «nee, tenzij» constructie, waarbij artikel 24a dus niet wordt opgeheven, terwijl in 2012 in de evaluatie van de Embryowet werd gesteld dat dit artikel een actuele belemmering voor belangrijk wetenschappelijk onderzoek vormt.

Vragen en opmerkingen van de ChristenUnie-fractie

De Minister verwijst naar het uitgangspunt van terughoudendheid bij het gebruik van embryo's voor onderzoeksdoeleinden vanuit het respect voor menselijk leven. De leden van de ChristenUnie-fractie achten deze

terughoudendheid hier, meer dan waar ook op zijn plaats. Zij vragen waarom de Minister van mening is dat het in enkele specifieke gevallen wel mogelijk moet zijn menselijk leven te creëren met het specifieke doel van onderzoek.

Genoemde leden hebben het principiële uitgangspunt dat menselijk leven ontstaat vanaf het moment van conceptie en dat vanaf dat moment dit leven beschermwaardig is. Vanwege dit uitgangspunt kunnen de leden van de ChristenUnie-fractie niet instemmen met het kweken van menselijke embryo's voor onderzoeksdoeleinden. Naast dit principiële standpunt hebben zij ook vragen bij de aangedragen argumenten om het kweken nu wel toe te staan.

De Minister stelt een aantal voorwaarden (nee, tenzij) om het kweken van embryo's toe te staan. Zo moet het onderzoek direct relevant zijn voor klinische toepassing. De leden van de ChristenUnie-fractie onderschrijven het standpunt dat transplantatiegeneeskunde en fundamenteel onderzoek daarom uitgesloten blijven. Voor onderzoek binnen de transplantatiegeneeskunde is er bovendien een alternatief. Stamcellen kunnen ook uit volwassen lichaamcellen gegenereerd worden via de Nobelprijswinnende techniek van de geïnduceerde pluripotente stamcellen (iPSC). Ook deze stamcellen kunnen uitgroeien tot een diversiteit aan celtypen zonder dat hier embryo's voor nodig zijn. Het voordeel van iPSC is dat het hiermee mogelijk is patiënt-specifieke cellijnen te creëren.

Voor onderzoek die de Minister voornemens is wel toe te staan, waarbij met name voortplantingsgeneeskunde wordt genoemd, worden een aantal voorwaarden gesteld. Zo moeten de resultaten niet op een andere wijze verkrijgbaar zijn. Verder geldt dat het medisch doel en de daaraan gekoppelde opzet van het onderzoek in redelijke verhouding moeten staan tot de bezwaren van het speciaal voor onderzoek tot stand brengen van embryo's. Dit criterium betreft volgens de Minister een afweging die altijd maatwerk vergt, omdat de context daarvoor van belang is. Een rol spelen daarbij onder meer ernst en aard van de ziekte, alternatieve handelingsmogelijkheden, medische omstandigheden, maar ook psychische en morele factoren kunnen van belang zijn. De Minister legt deze moeilijke afwegingen neer bij de Centrale Commissie Mensgebonden Onderzoek (CCMO). De leden van de ChristenUnie-fractie vragen of het niet gepast is om deze commissie een adviserende rol te geven in plaats van een beslissende rol.

De leden van de ChristenUnie-fractie vragen verder hoe de Minister de belangen van de embryo afweegt tegen de belangen van mensen die met dit wetenschappelijk onderzoek worden geholpen. Zij vragen de beantwoording van deze vraag uit te splitsen naar de doelgroepen: voortplanting en ernstige ziektes. Verder vragen deze leden hoe wetenschappelijk onderzoek met embryo's zich verhoudt tot internationale verdragen inzake de bescherming van het kind vanaf de conceptie? Ook vragen zij hoe het voorstel zich verhoudt met recente uitspraken door de Minister van Veiligheid en Justitie dat nieuw leven ook voor de 24e week beschermwaardig kan zijn via de jeugdzorg.

Volgens de leden van de ChristenUnie-fractie rechtvaardigt ook onderzoek naar nieuwe kunstmatige voortplantingstechnieken niet het kweken van menselijke embryo's. Zij hebben hierover nog enkele vragen. Het onderzoek waar de Minister op reageert gaat uitgebreid in op nieuwe technieken gericht op het verkleinen van het risico van erfelijke aandoeningen waarbij met pre-implantatie diagnostiek tijdens een IVF-behandeling een embryo onderzocht kan worden op afwijkingen voordat het wordt teruggeplaatst. De ontwikkeling van «next generation sequencing» waarbij het hele of een groot deel van het genoom relatief snel en goedkoop onderzocht kan worden op afwijkingen vinden de leden van de ChristenUnie-fractie zorgelijk. Ziet de Minister het risico dat we hiermee steeds meer de richting opgaan van designer baby's waarbij vooraf het «beste» embryo wordt geselecteerd. Nu staat er in het

onderzoek dat onderzoek naar next generation sequencing kan plaatsvinden met restembryo's. De leden van de ChristenUnie-fractie vragen de bevestiging dat met het besluit van de Minister het kweken van embryo's voor onderzoek naar next generation sequencing niet toegestaan wordt. Ook vragen deze leden een reactie op de in het onderzoek genoemde deskundigen die benadrukken dat tijdig nagedacht moet worden over de bruikbaarheid van deze nieuwe techniek aangezien deze het niet alleen mogelijk maakt gericht op genetische afwijkingen te zoeken maar ook breed te zoeken naar mogelijke genetische afwijkingen.

Er wordt door de Minister verondersteld dat het kweken van embryo's nodig is, omdat er nu te weinig restembryo's zijn uit vruchtbaarheidstechnieken. Ook over het gebruik van restembryo's is ethisch veel te zeggen, maar de leden van de ChristenUnie-fractie stellen wel de vraag of dit aanbod niet voldoende is. Wat is daarvan de reden?

De Minister kondigt in haar brief een wetsvoorstel aan. Genoemde leden vragen of de Minister bereid is samen met dit voorstel ook een onderzoek naar alternatieven voor het kweken en gebruiken van embryo's naar de Kamer te sturen. Zij menen namelijk dat het openstellen van deze nieuwe mogelijkheden het zicht ontnemt op andere, veelbelovende technieken waarbij geen embryo's worden gebruikt. Welke stappen zet de Minister om het onderzoek naar deze veelbelovende technieken te intensiveren?

Vragen en opmerkingen van de GroenLinks-fractie

De leden van de GroenLinks-fractie waarderen de keuze van de Minister om haar voorgenomen wijziging van het verbod op het speciaal tot stand brengen van embryo's voor onderzoek aan de Kamer voor te leggen, alvorens tot daadwerkelijke wijziging over te gaan.

In de brief van 6 mei 2015¹ wordt aangegeven dat het streven was om binnen drie maanden een reactie op het rapport «Onderzoek naar speciaal kweken» te geven. Wat zijn de redenen waarom de kabinetsreactie ruim een jaar later verstuurd is? Is er bijvoorbeeld aanvullend onderzoek geweest of is langer de tijd genomen om deskundigen om advies te vragen? Wat is er in de tussentijd rondom dit thema gebeurd?

De leden van de GroenLinks-fractie hebben vragen over de timing van het voorgenomen besluit. De Minister schrijft in de brief dat in landen zoals het Verenigd Koninkrijk, België, Zweden, de Verenigde Staten en Japan al minder beperkingen gelden en dat daar dit onderzoek al wel plaats vindt. Daarom krijgen deze leden graag een nadere onderbouwing waarom ook in Nederland een wijziging van het verbod noodzakelijk is. Is het onderzoek dat in Nederland na wijziging van het verbod mogelijk wordt gemaakt, een noodzakelijke aanvulling op het onderzoek dat al in het buitenland plaatsvindt? Is de wijziging van het verbod nodig om de kennis voor het toepassen van deze technieken aan te leren, of gaat het ook om ruimte te bieden naar onderzoek naar technieken die nog niet uit onderzocht zijn en dus nog niet als behandeling aangeboden kunnen worden?

De leden van de GroenLinks-fractie horen graag of er ook alternatieven voor de wijziging van het verbod zijn overwogen, bijvoorbeeld door participatie van Nederlandse onderzoekers in het onderzoek dat al in het buitenland plaatsvindt.

Welke wijzigingen in wetgeving zijn noodzakelijk voor het scheppen van de condities en waarborgen die de Minister noodzakelijk acht om op een zorgvuldige wijze tegemoet te komen aan medische hulp? Wanneer verwacht de Minister de voorgenomen wetswijziging naar de Kamer te sturen? Is het kabinet bereid te wachten met het wijzigen van het verbod tot de behandeling van de aangekondigde wijziging in de Embryowet? Of zijn er dringende redenen om daar niet op te wachten?

¹ Kamerstuk 29 323, nr. 94

Vragen en opmerkingen van de SGP-fractie

De leden van de SGP-fractie hebben met grote teleurstelling kennisgenomen van de brief waarin de Minister haar voornemen aankondigt om het speciaal tot stand brengen van embryo's voor wetenschappelijk onderzoek toe te staan. De voortgaande wetenschappelijke ontwikkelingen op het terrein van genetisch onderzoek en embryotechniek tonen in de visie van deze leden juist dringend de urgentie aan van een zeer stringente definitieve verbodsregeling voor onderzoek met embryo's, waarbij de beschermwaardigheid van het menselijk leven het leidende beginsel is.

Fundamentele kritiek hebben de leden van de SGP-fractie erop dat de Minister zich in deze ethisch zeer gevoelige thematiek in zo'n belangrijke mate laat leiden door de stand van de medische wetenschap in plaats van dat zij actief het voortouw neemt in het ontwikkelen van een verantwoorde ethische visie op dit complexe terrein. Bovendien vinden de leden van de SGP-fractie het frappant dat de Minister in de brief weliswaar het respect voor het menselijk leven noemt als belangrijke waarde, maar het belang van deze waarde, in tegenstelling tot de positieve effecten die verwacht worden, vervolgens niet uitwerkt, niet motiveert en niet illustreert. Maakt dit het voorgestelde «nee, tenzij»-beleid niet buitengewoon wankel omdat de waarde van het embryo op geen enkele wijze wordt gemotiveerd, terwijl de redenen voor het «tenzij» uitgebreid worden uiteengezet? De leden van de SGP-fractie vragen de Minister daarom om het respect voor menselijk leven, dat volgens haar tot terughoudendheid noopt bij het gebruik van embryo's voor onderzoeksdoeleinden, alsnog uit te werken. Vervolgens vragen zij haar dit uitgewerkte belang gemotiveerd af te zetten tegen de overige belangen.

De leden van de SGP-fractie constateren dat de aanleiding van het rapport «Onderzoek naar speciaal kweken» de vraag was of het verbod op het speciaal tot stand brengen van embryo's voor onderzoek klinisch relevante medisch-wetenschappelijke ontwikkelingen in de weg staat. De leden van de SGP-fractie zijn van mening dat deze vraagstelling veel te beperkt is geweest. Immers, natuurlijk kan een verbod op het speciaal tot stand brengen van embryo's onderzoek in de weg staan. Maar waarom is ervoor gekozen om de ethische kernvraag voorbij te gaan, namelijk: rechtvaardigt de hoop op klinische resultaten het kweken van menselijk leven, uitsluitend bedoeld om als instrument te dienen voor het welzijn van volggroeide mensen? Deelt de Minister de mening dat deze vraag niet kan en mag worden beantwoord door simpelweg te wijzen op de voordelen van het kweken van embryo's voor wetenschappelijk onderzoek? Om deze vraag te beantwoorden, bepleiten de leden van de SGP-fractie een nieuw onderzoek om deze fundamentele ethische vraag wel te beantwoorden.

De Minister zegt in haar brief dat zij op basis van het rapport van mening is dat het volledig loslaten van het verbod nog niet aan de orde is. Wat bedoelt de Minister met het woord «nog»? Is dit voor de Minister een eerste stap op een weg in de richting van een volledig loslaten van het verbod?

De Minister noemt dat in landen zoals het Verenigd Koninkrijk, België, Zweden, de Verenigde Staten en Japan minder beperkingen gelden voor het tot stand brengen van embryo's voor onderzoek. Het woord «zoals» suggereert dat er meer landen zijn met ruimere wetgeving op dit gebied. Is dat zo, en zo ja: kan de Minister een volledige lijst van deze landen geven? Ook wensen de leden van de SGP-fractie van de Minister te horen hoe de wetgeving in deze landen precies is vormgegeven en waaruit de «minder beperkingen» precies bestaat?

De leden van de SGP-fractie constateren dat in geen van de criteria getoetst wordt aan de waarde van menselijke waardigheid. Waarom niet,

zo vragen deze leden. Is de Minister bereid hier alsnog een toetsingscriterium voor op te nemen?

Het rapport geeft aan dat het verbod ook bepaald fundamenteel onderzoek in de weg staat. Deelt de Minister de mening dat het bij dit «fundamenteel onderzoek» gaat om onderzoeken waarvan het klinische nut niet is aangetoond? Wat zegt dit over de eerste voorwaarde die de Minister noemt waaraan het CCMO toetst, namelijk dat het onderzoek redelijkerwijs moet leiden tot nieuwe inzichten op het terrein van de hierboven genoemde medische wetenschap en direct relevant zijn voor de kliniek? Kan de Minister bevestigen dat zij hiermee bedoelt dat fundamenteel onderzoek uitgesloten blijft?

Wanneer is voldaan aan het tweede criterium dat de resultaten uitsluitend verkrijgbaar zijn door speciaal daarvoor embryo's tot stand te brengen? Kan de Minister dit criterium nader preciseren en daarnaast verduidelijken met voorbeelden?

De Minister noemt als vierde criterium dat het medisch doel en de daaraan gekoppelde opzet van het onderzoek in redelijke verhouding moeten staan tot de bezwaren van het speciaal voor onderzoek tot stand brengen van embryo's. Kan de Minister aangeven welke bezwaren dat zijn? Wat bedoelt de Minister als zij zegt dat het vierde criterium een afweging die altijd maatwerk vergt, omdat de context daarvoor van belang is? Is dit niet een te open criterium, waarmee de commissie alle kanten mee op kan en de grenzen steeds verder kunnen worden opgerekt?

De leden van de SGP-fractie vragen de Minister toe te lichten hoe het opheffen van het verbod op het speciaal kweken van embryo's zich verhoudt met het Verdrag inzake de rechten van de mens en de biogeneskunde. Is dit toegestaan volgens dit verdrag? Ook vragen deze leden of met dit voorstel de bepalingen van de Verklaring van Helsinki in acht worden genomen. Dit impliceert immers dat alleen onderzoek mag worden verricht dat is gericht op een zo gunstig mogelijke ontwikkeling van het embryo zelf en het tot stand brengen van een zwangerschap?

II. Reactie van de Minister